

ZARDUSHTIYLIKDA MITRAGA SIG‘INISH

Rahmonberdiyeva Mahkamoy Jo‘ra qizi

Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti

Gatalarda Mitra haqida aytilmagan, shuning uchun u qat'iy ma'noda "zardushtiylik" xudosi emas. Biroq mazday magiylar o'z kultini (ehtimol, Ahamoniylar davridayoq) o'z ichiga olishga harakat qildilar va "Avesto"da unga bagishlangan "Mehr Yasht" liturgiyasini kiritdilar (Yasht 10). Mehr Yasht, mazdachilarning qarashlarini aks ettirgan bo'lsa-da, mazdadan oldingi ba'zi g'oyalarni saqlab qolgan bo'lishi mumkin. Shunday qilib, u Mitra haqidagi Eron tushunchalari uchun bizning asosiy ma'lumot manbamizdir. Boshqa avesto manbalari orasida Yashda zardushtiylarda Quyosh xudosi uchun Xurshed yasht alqovi alohida keltirilgan. Keyinchalik, Mitraning "dunyoning ustasi" ekanligi aytiladi, ammo bu lavozimni unga Ahura Mazda bergan. Bu mazdaistlar ruhoniylarining eronliklar orasida Mitra dinining ulkan ahamiyatini tan olishga va Mazdani yaratuvchi sifatida undan yuqori qo'yishga nisbatan ochiq-oydin urinishlar bo'lib tuyuladi. Mehr Yasht va boshqa joylarda Mitra ko'pincha chorva o'tlanadigan yaylovlarni nazorat qiladi. Bu hind-eronliklarning chorvachilik-ko'chmanchi jamiyatida chorvachilik asosiy boylik bo'lganligi va qabilalar o'rtasidagi ahd-hududlar beg'araz bosqinchilikning asosiy manbai bo'lgan yagona cheklov bo'lganligining aksi deb taxmin qilinadi. Bunday ahdlar buzilganda, jangchilar sinfiga chiqib, ishlarni o'nglash kerak edi. Mitraga iltijo shunday yangrardi:

“Bizga, ey kuchli zot, va’dalar sharti bilan
sendan so‘raydigan quyidagi ne‘mat(lar)ni bergin:
boylik, quvvat va g‘oliblik (varahragna), farovon
yashash va Haqning egaligi, yaxshi
obro' va qalb tinchligi, o'rganish, o'sish va bilim,
Axura yaratgan g'alaba, eng yaxshi narsa bo'lgan
g'oliblik, haqiqat va
o'sib boruvchi ilohiy so'z (manthra), shuning
uchun biz ruhan yaxshi, quvnoq, quvnoq va
nekin bo'lib, barcha raqiblarni yengamiz, shunda
biz yaxshi ruh, quvnoq quvnoq va optimist bo'lib,
barcha dushmanlarni yengamiz, shunda biz
yaxshi ruhli, quvnoq, quvnoq va optimistik, yovuz
xudolar va odamlarning, sehrarlar va
jodugarlarning, zolimlarning, madhiyachilarning
va g'ong'irchilarning barcha dushmanliklarini
engib o'tishimiz mumkin”
Endi, har ikki hayotda, ey o'tloqlar egasi

Mitra, ikkalasida ham - bu moddiy borliqda va ruhiy borliqda - bizni o'lim va g'azabdan yolg'onning ikki egasidan (drvatat) saqla . Qo'rqinchli bayroq ko'targan yolg'on egalarining yovuz lashkarlaridan, yovuz xudolar yaratgan (tanani) parchalovchi (hamkorligi) bilan badjahl g'azab tomonidan boshqariladigan g'azab hujumlaridan! Endi, ey o'tloqlar egasi Mitra, jamoalarimizga kuch, o'zimizga sog'lik, dushmanlarga qarshi ko'p hushyor bo'l, rostgo'ydir va yolg'onchilarni halok qiladi. Unga qurbonlik qilishda fidoyilar ular shunday deb umid qiladilar.

Mitrage Eron mifologiyasining ba'zi taniqli shaxslari, jumladan, ajdaho qotili Varaxrayna (Bahrom) va keyingi san'atda xo'roz sifatida tasvirlangan uyg'oqlik va itoatkorlik ruhi Sraosha (Soroush) yordam beradi. Shuningdek, unga Rashnu va ma'buda Ashi hamrohlik qiladi. Mitra Sraosha va Rashnu bilan birga o'liklar o'tishi kerak bo'lgan Chinvat ko'prigi haqidagi afsonada paydo bo'ladi, garchi aynan Sraosha ko'priki bo'ylab ruhlarni o'tkazadi. Mitra ilohiy arna (farr) in'omchisi bo'lib, san'atda nurli chambar bilan, olov yoki unga ega bo'lgan shaxsning boshini o'rab turgan lentalar sifatida ramziy ma'noda ifodalanadi.

Zardushtiylarning olovli ibodatxonalari Dar bemehr, "Mitra darvozasi" deb ataladi. Buning sababi noaniq va juda qadimiy davrga borib taqalishi mumkin. Qanday bo'lmasin, Jon Xinnells ta'kidlaganidek, "Bunday nomenklatura faqat Mitra an'anaviy ravishda ajoyib marosim ahamiyatiga ega bo'lgan xudo bo'lganida paydo bo'lishi mumkin edi ". Ularning muhim marosimlarni bajarishdagi kuchi Mitradan olingan deb ishoniladi. Mitraning zardushtiylikdagi ahamiyatining yana bir belgisi har oyning o'n oltinchi kuni va ettinchi oyga bag'ishlangan kalendarida uchraydi.

Mehragon- tarixan eng muhim diniy bayramlaridan biri bo'lib, bahorgi tengkunlik vaqtida otkaziladigan Yangi yil bayrami, Navro'zni aks ettiradi. Dastlab Eron xalqlari hind oriylari kabi yangi yilni kuzda boshlanadi deb hisoblagan bo'lishi mumkin. Shunday qilib, har yili o'tkaziladigan Mitra bayrami yilning eng muhim voqeasi bo'lgan. Navro'zning bahor bayrami esa, ehtimol, Mesopotamiyada paydo bo'lgan va eronliklar mintaqaga ko'chib kelganidan keyin qabul qilingan. Shunisi e'tiborga loyiqlik, Mehragon zardushtiylarning yagona bayramidir, unda (ba'zi) ruhoniylar Axura Mazdaga rasmiy bag'ishlanishdan voz kechib, marosim o'rniga Mitraga bag'ishlanishi deb hisoblanadi. Meri Boysning so'zlariga ko'ra, Qadimgi Eronning Mitraga qon qurbonligining maqsadi, kuzgi Bufoniya bayramida Apollonga ho'kiz so'yish va boshqa xalqlar orasida shunga o'xshash o'rim-yig'im marosimlari, ya'ni dalalarni o'g'itlash bilan bir xil bo'lishi mumkin. Hayot qon va shuning uchun ta'minlash

makkajo'xori va boshqa ekinlar kelgusi yilda yangidan unib chiqishini Eron afsonasi kuz va bahorgi tengkunlik bayramlarini birlashtirishni aks ettiradi, Mehragon qahramon Faridun yovuz ilon shoh Aji Dahhakani (Zahhok) o'ldirgani uchun o'ldirishi voqeasidir. Jamshid birinchi marta Nuruzga asos solgan dastlabki hukmdor; bu bilan kosmik muvozanat tiklanadi. XI asr allomasi Abu Rayhon Beruniy eronliklar "Mehrog'onni qiyomat va oxirat alomati deb bilishadi, chunki Mehrag'onda o'sgan narsa kamolotga yetadi..." deb ta'kidlagan.

Ahamoniylar shohlari tomonidan qabul qilingan zardushtiylikning monoteistik xarakterini Eron tarixshunosligi tasdiqlaganidek, bu bilan bahslashish tobora qiyinlashib bormoqda, chunki ko'plab to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita dalillar mavjud bo'lib, ular orasida juda ko'p odamlarga sig'inish mavjud va saqlanib qolgan. DoroI birinchi navbatda o'zining rasmiy targ'iboti sifatida odatda mixxat va fors, elam va oromiy tillarida yozilgan Ahamoniylar qirollik yozuvlaridan foydalangan va ular Axura-Mazdani bosh xudo, shohlarga esa uning himoyasi va himoyasini ta'minlovchi Xudo sifatida ulug'lashning asosiy vositasi bo'lgan. Biroq, miloddan avvalgi V asr oxirida, keyinchalik Artaxshas III (359-338) o'rniga Artaxshas II (405-359) kelishi bilan qiziq bir o'zgarish sodir bo'ladi: garchi bu shohlar qirol hokimiyati orqali muhim tashviqot ishlarini olib borishgan bo'lsalar ham ahamiyatli jihati shundaki, endi Ahura-Mazda nomi bilan chaqiriladigan yagona xudo emas; u boshqa ikkita xudo - Mitra va Anaxita bilan birga paydo bo'lib, forslar orasida asosiy xudolar sifatida birgalikda harakat qiladigan ilohiy triadani tashkil qiladi.

Islomgacha bo'lgan O'rta Osiyoda zardushtiylik diniga oid ma'lumot beruvchi matn manbalari tarqoq bo'lib, ulardan bir nechtasini asosiy, ya'ni zamondosh va O'rta Osiyo xalqlarining o'zidan kelib chiqqan deb tasniflash mumkin. Yosh avesto matnlari esa Markaziy Osiyoda paydo bo'lgan, biroq bir nechta bo'limlarda bu mintaqalarga aniq ishora qilingan.

Bizgacha yetib kelgan Sharqiy O'rta Eron tillaridagi (baqtriya, so'g'diy va xo'tancha) adabiyotida faqat so'g'd adabiyoti zardushtiylik diniy mazmundagi bir hovuch matnlarni o'z ichiga oladi, qolganlari asosan dunyoviy yoki boshqa tillarga tegishlidir. Xo'tan adabiyoti butunlay buddaviydir, garchi Xitoy ma'lumotlaridan biz Xo'tanda zardushtiylik ham bo'lganini bilamiz (masalan, "ular Samoviy Xudoga (ya'ni Ohrmazdga) va Budda qonuniga sig'inadilar")

Adabiyotlar:

1. KULTAEVA, Fazilat. "ANALYSIS OF ERGONOMIC UNITS AT THE ONOMASTIC LEVEL." (2022). 6.
2. Fazilat KULTAEVA. (2022). STUDY OF ERGONYMS IN UZBEKI LINGUISTICS. World Bulletin of Social Sciences, 16, 11-14
3. Makhmaraimova, S. T., & Yakibova, D. S. (2019). Speech development in lessons of physical culture by means of communicative games. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(9), 187-193.

4. Махмараимова, Ш. (2018). Ўзбек тили теоморфик метафораларининг қисқача концептуал луғати. Т.: Чўлпон, 100.
5. Mahmaraimova, S. T. (2013). role of the Teomorphic metaphor in practice OF THE WORLD'S COGNITION. Наука и человечество, 1(2), 68-73.
6. Makhmaraimova, S. T. (2021). Uzbek political and social, public discourse metaphoric models. Thematics Journal of Education, 6(November).
7. Makhmaraimova, S. T., & Makhmaraimov, S. T. (2021). METAPHOR AND NATIONAL THINKING. Thematics Journal of Social Sciences, 7(6).
8. Makhliyo, B. (2022). Linguistic Features of Artistic Similes. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 3(11), 41-46.
9. Qizi, B. M. B., & Sanjarovich, I. S. (2021). BADIY MATNNING LINGVISTIK MOHIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(3), 46-51.
10. Umurkulov, B. (2019). LINGVOPOTETIC NATURE OF QUALITY. Theoretical & Applied Science, (11), 488-491.
11. Umurkulov, B. L. (2019). An essential feature of artistik discourse. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(10), 242-246.
12. Bekpulat, U. (2022). FICTION LEXICON AND ITS CLASSIFICATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(1), 405-408.
13. Umurkulov, B. L. (2020). A METAPHOR IN ARTISTIC PROSE. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(3), 355-361.
14. Турдикулов, Ш. Д. (2022). СУРХОНДАРЁ ОНОМАСТИК САТҲИДА ТЕОТОПОНИМЛАР. Educational Research in Universal Sciences, 1(5), 217-220.
15. Turdikulov, S. D. (2020). ETHNOLINGUISTIC FEATURES OF SURKHANDARYA MICROTOPYNYMS (ON THE EXAMPLE OF THEOTOPYNYMS). Theoretical & Applied Science, (4), 81-83.
16. Mallaev, N. R. (2021). International legal framework for the regulation of transboundary water resources in Central Asia. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 2(05), 198-208.
17. Ramazanovich, M. N., & Kabilovich, B. O. (2021). Constitutional and Legal Framework for Providing International Peace. Middle European Scientific Bulletin, 18, 218-220. Procedia of Social Values and Community Ethics Volume 2, | March 2023 ISSN: 2795-5508 Available: <https://procedia.online/index.php/value> 26
18. Ramazanovich, N. M. (2022). IMPORTANCE AND ANALYSIS OF THE CONCEPT OF CIVIL RIGHTS. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 3(10), 322-328.
19. Ramazanovich, M. N., & Kabilovich, B. O. (2021). Constitutional and Legal Framework for Providing International Peace. Middle European Scientific Bulletin, 18, 218-220.
20. Mallaev, N. R., & Djalilov, S. S. (2021). Political and Legal Mechanisms of the Fight against Corruption in Uzbekistan and High Effective Measures against It. International Journal of Development and Public Policy, 1(7), 1-4.